

Retten til å bestemme over eget liv.

Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2017-2020)

Status for tiltak mars 2019

Om denne rapporten

Dette er en statusrapport for tiltakene i handlingsplanen per mars 2019. Siden handlingsplanen ble lansert har integreringsarbeidet flyttet fra Justis- og beredskapsdepartementet (JD) til Kunnskapsdepartementet (KD).

1 Oversikt over status for tiltak

Nr.	Tiltak	Dep.	Status	Side
-----	--------	------	--------	------

	Innsatsområde 1: Et styrket rettsvern for utsatte personer			
1	Vurdere innstramminger i ekteskapsloven for å bekjempe barneekteskap og bigami	BLD	Pågående	9
2	Utvidelse av tidsfristen for oppheving av tvangsekteskap skal utredes	BLD	Pågående	9
3	Kriminalisering av utenomrettslige og religiøst inngåtte tvangsekteskap skal utredes	JD	Pågående	10
4	Utvidelse av avvergingsplikten til å omfatte tvangsekteskap skal utredes	JD	Pågående	10
5	Utvide bestemmelsen om mishandling til å omfatte storfamilie	JD	Ferdigstilt	10
6	Gå gjennom regelverk og praksis i forbindelse med flergifte og transnasjonale serieekteskap	JD	Pågående	11
7	Forbedre retningslinjene om etterlatte barn i utlandet	BLD	Pågående	12
8	Sikre oppfølgingsamtale for elever som skal flytte til utlandet uten sine foreldre	KD	Pågående	12
	Innsatsområde 2: Styrke hjelpen til personer som bryter med familie og nettverk			
9	Innføre mentorordning for unge utsatt for negativ sosial kontroll, æresrelatert vold og tvangsekteskap	KD	Pågående	13
10	Evaluere botilbudet i barnevernet for unge under 18 år, som er utsatt for æresrelatert vold eller tvangsekteskap og vurdere nye støttetiltak	BLD	Pågående	13
11	Etablere retningslinjer for politiets beskyttelse av trusselutsatte	JD	Pågående	14
12	Styrke veiledning av voldsutsatte personer som flytter til ny kommune	ASD	Ferdigstilt	14
	Innsatsområde 3: Endring av holdninger og praksis i berørte miljøer			
13	Styrke undervisningstilbudet <i>Vold i nære relasjoner</i> for voksne innvandrere	KD	Pågående	15
14	Utvikle opplæringstilbud for ressurspersoner fra berørte miljøer	KD	Pågående	15
15	Videreføre tilbudet om dialoggrupper mot vold med beboere	JD	Pågående	16
16	Utrede opplæring for religiøse ledere	KUD	Pågående	17

17	Styrke opplæringen om godt foreldreskap	BLD	Ferdigstilt/pågående	17
18	Styrke informasjon om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse a) Gjennomføre kampanjer b) Videreføre nettverk for informasjonsutveksling og veiledningsmateriell c) Systematisere informasjon om helsekonsekvenser ved kjønnslemlestelse og styrke informasjon om rett til helsehjelp	KD KD HOD	Pågående Pågående Pågående	18 20 20
19	Øke informasjonsarbeid til utsatte om deres rettigheter	KD	Pågående	21
20	Sikre relevant undervisning i skolen om vold, seksualitet og seksuell	KD	Pågående	21
Innsatsområde 4: Styrke kunnskapen i tjenestetilbudet				
21	Øke kunnskapen om vold og overgrep i de helse- og sosialfaglige profesjonsutdanningene	KD	Pågående	22
22	Øke kunnskapen i tjenestene om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, æresrelatert vold og kjønnslemlestelse a) Inkludere temaene negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, æresrelatert vold og kjønnslemlestelse i kompetanseheving på tvers av sektorer b) Øke kompetanse i tjenestene om utviklingshemmede som utsatt gruppe c) Øke kompetansen om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og æresrelatert vold hos vergemålsmyndigheter, verger og andre instanser	BLD BLD JD	Pågående Ferdigstilt Pågående	23 23 24
23	Styrke lokal og regional samordning og samarbeid i arbeidet mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse	HOD	Ferdigstilt / pågående	25
24	Forsterke arbeidet hos politi, skole, familievern og utenriksstasjoner a) Ta i bruk risikovurderingsverktøyet Patriark i alle politidistrikt b) Videreutvikle ordningen med minoritetsrådgivere på skoler c) Videreutvikle familievern tjenestens rolle i arbeidet mot tvangsekteskap og æresrelatert vold	JD KD BLD KD	Pågående Pågående Pågående Pågående	25 26 26 27

	d) Videreutvikle ordningen med integreringsrådgivere ved utenriksstasjoner			
25	Forsterke behandlingstilbudet til utsatte for kjønnslemlestelse			
	a) Likeverdig behandlingstilbud til utsatte for kjønnslemlestelse	HOD	Pågående	28
	b) Videreutvikle behandlingstilbudet til kjønnslemlestedede basert på ny kunnskap	HOD	Pågående	29
Innsatsområde 5: Styrke forskning og øke kunnskapsdeling				
26	Styrke forskning om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og flergifte	KD	Pågående	29
27	Styrke nasjonalt og internasjonalt samarbeid for utveksling av kunnskap og erfaringer			
	a) Øke erfarings- og kunnskapsutvekslingen mellom innvandrersorganisasjoner, ressurspersoner og myndighetene	KD	Pågående	30
	b) Øke erfarings- og kunnskapsutveksling internasjonalt	KD	Pågående	31
28	Utarbeide en internasjonal strategi mot barne- og tvangsekteskap	UD	Pågående	33

2 Ansvarlige departement og direktorat:

Arbeids- og sosialdepartementet (ASD)

Arbeids- og velferdsdirektoratet (NAV)

Barne- og likestillingdepartementet (BLD)

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir)

Helse- og omsorgsdepartementet (HOD)

Helsedirektoratet

Justis- og beredskapsdepartementet (JD)

Politidirektoratet (POD)

Utlendingsdirektoratet (UDI)

Kulturdepartementet (KUD)

Kunnskapsdepartementet (KD)

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi)
Kompetanse Norge
Utdanningsdirektoratet (Udir)

Utenriksdepartement (UD)

Norad – direktoratet for utviklingssamarbeid (Norad)

3 Innsatsområde 1: Et styrket rettsvern for utsatte personer

Tiltakene som er iverksatt for å styrke rettssikkerheten for utsatte personer dreier seg først og fremst om lovarbeid. Det innebærer vurderinger av endringer i ekteskapsloven, straffeloven og utlendingsloven for å styrke rettsvernet for utsatte personer. Det er òg iverksatt tiltak for kunnskapsinnhenting om flergifte og transnasjonale serieekteskap, og utvikling av retningslinjer om barn etterlatt i utlandet.

Tiltak 1. Vurdere innstramminger i ekteskapsloven for å bekjempe barneekteskap og bigami

Ekteskap som er gyldig inngått i utlandet vil ikke bli anerkjent dersom dette åpenbart ville virke støtende på norsk rettsorden (ordre public). I forarbeidene til ekteskapsloven har det tidligere vært uttrykt at en ordre public-stridig lav alder for ekteskap klart antas å være under 15 år. Lovendringer og endringer i praksis de senere årene kan imidlertid tenkes å påvirke denne normen. I instruks GI-13/2016 fra Justis- og beredskapsdepartementet til Utleddningsdirektoratet (UDI) og Utlendingsnemnda (UNE) er det nå lagt til grunn en 16-årsgrense i utlendingssaker. Barne- og likestillingsdepartementet (BLD) utreder derfor gjeldende rett om anerkjennelse av ekteskap inngått i utlandet - særlig reglene om anerkjennelse av ekteskap inngått av mindreårige i utlandet - med tanke på en endring av regelverket dersom arbeidet viser at det er nødvendig. Reglene om anerkjennelse av bigamiske ekteskap vil også bli gjennomgått i utredningen.

Status: Pågående

BLD har i 2017 fått laget en ekstern utredning av ekteskapslovens regler om anerkjennelse av utenlandske ekteskap. Det er behov for utredning av tilleggsspørsmål, bl.a. som følge av anmodningsvedtak 742 som ble fattet i forbindelse med behandlingen av Prop. 49 L (2017-2018), jf. Innst. 267 L (2017-2018). Tilleggsutredning vil gjennomføres i 2019. Utredningene vil bli fulgt opp med forslag til endringer i ekteskapsloven, som skal sendes på høring.

Ansvarlig: BLD

Tiltak 2. Utvidelse av tidsfristen for oppheving av tvangsekteskap skal utredes

Fristen for å reise søksmål om gyldigheten av tvangsekteskap er i dag seks måneder, i følge ekteskapsloven § 16 fjerde ledd. BLD vil utrede om denne fristen bør utvides.

Status: Pågående

BLD har i 2017 fått laget en ekstern utredning av ekteskapslovens regler om anerkjennelse av utenlandske ekteskap. BLD arbeider med å fremme forslag til endringer i ekteskapsloven, se omtale av tiltak 1. I den forbindelse utreder departementet et forslag om å utvide seksmånedersfristen for å reise sak om gyldigheten av tvangsekteskap.

Ansvarlig: BLD

Tiltak 3. Kriminalisering av utenomrettslige og religiøst inngåtte tvangsekteskap skal utredes

Det er ikke uvanlig at tvangsekteskap inngås gjennom utenomrettslige avtaler og religiøse seremonier. Slike utenomrettslige ekteskap rammes ikke av straffebestemmelsen om tvangsekteskap. JD vil utrede om bestemmelsen om tvangsekteskap bør endres slik at den også rammer utenomrettslige ekteskap.

Status: Pågående

JD har sendt forslag til lovendring på høring i desember 2018. Høringsfrist er april 2019.

Ansvarlig: JD

Tiltak 4. Utvidelse av avvergingsplikten til å omfatte tvangsekteskap skal utredes

Straffeloven § 196 knesetter en strafferettslig avvergingsplikt; Bestemmelsen rammer den som unnlater å forsøke å hindre nærmere spesifiserte straffbare handlinger og følgene av dem. Plikten gjelder uten hensyn til taushetsplikt. JD vil vurdere om avvergingsplikten bør utvides til blant annet å gjelde tvangsekteskap. Departementet vil også utrede om plikten til å avverge kjønnslemlestelse bør flyttes fra straffeloven § 284 til straffeloven § 196.

Status: Pågående

JD har sendt forslag til lovendring på høring i desember 2018. Høringsfrist er april 2019.

Ansvarlig: JD

Tiltak 5. Utvide bestemmelsen om mishandling til å omfatte storfamilie

Personer som har blitt utsatt for mishandling i samlivsforholdet, og som har hatt oppholdstillatelse som ektefelle eller samboer til en person bosatt i Norge, har etter søknad rett til fortsatt opphold etter et samlivsbrudd. Mishandlingen kan være av både fysisk og psykisk art, men er avgrenset til mishandling fra samlivspartneren.

JD vil sende på høring et forslag til endringer i utlendingsloven § 53 første ledd bokstav b, som innebærer at bestemmelsen utvides til også å omfatte personer som har vært utsatt for mishandling fra svigerfamilien eller andre medlemmer av husholdet i en storfamilie.

Status: Ferdigstilt

Med virkning fra 1. november 2018 er utlendingsloven § 53 endret, slik at mishandling fra andre medlemmer i husstanden enn samlivspartneren, og fra svigerfamilie som ikke er del av husstanden, også kan gi grunnlag for opphold på selvstendig grunnlag.

Ansvarlig: JD

Tiltak 6. Gå gjennom regelverk og praksis i forbindelse med flergifte og transnasjonale serieekteskap

Det er behov for mer kunnskap om utbredelsen av flergifte i Norge for å kunne vurdere hvilke implikasjoner det har, og hvordan det skal følges opp og håndteres innenfor de enkelte etatenes ansvarsområde. På bakgrunn av dette skal det vurderes om gjeldende lovverk og rutiner er oppdatert for å kunne avdekke flergifte og følge opp lovbrudd, blant annet misbruk av velferdsordninger.

JD vil også kartlegge omfanget av ekteskap der en person med lovlig opphold i Norge, to eller flere ganger inngår ekteskap med en utenlandsk statsborger (transnasjonale serieekteskap). JD skal foreta en gjennomgang av gjeldende regelverk og praksis for familieinnvandring for å se om det er behov for å innføre en skranke i utlendingslovgivningen mot at en person som allerede har vært referanseperson for en ektefelle i en familieinnvandringssak skal kunne hente en ny ektefelle til Norge.

Status: Pågående

Voldsprogrammene ved Velferdsforskningsinstituttet NOVA og Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) er tildelt tilleggsfinansiering for årene 2017-2019 for å innlemme forskning om temaene negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Et av prosjektene er å lage en kunnskapsstatus om, og belyse omfanget av, flergifte i familiengjenforeningssaker basert på tilgjengelige data fra UDI. NOVA vil også kunne trekke på funnene i utredningen av ekteskapsloven § 18 a: Bigami og barneekteskap¹.

Omfanget av transnasjonale serieekteskap er kartlagt. NOVA kommer med en rapport fjerde kvartal 2018. JD tar sikte på at gjennomgangen av gjeldende regelverk og praksis synliggjøres i et høringsbrev våren 2019, og at oppfølgingen etter høringen ferdigstiller tiltaket.

Ansvarlig: JD. Gjennomføres i samarbeid med ASD, BLD, KD og UD.

Tiltak 7. Forbedre retningslinjene om etterlatte barn i utlandet

¹ Wærstad, Tone L. (2018). Ekteskapsloven § 18 a: Bigami og barneekteskap.

Retningslinjer for håndtering av etterlatte barn i utlandet (*Q-1038 B*) ble utgitt i 2002. Hensikten med retningslinjene var å klargjøre hva norske myndigheter kunne gjøre for barn som var etterlatt i utlandet, inkludert spørsmål om hjemsendelse/retur, og eventuell videre oppfølging ved tilbakekomst til Norge. Bufdir skal, i samråd med relevante myndigheter, revidere retningslinjene for håndtering av etterlatte barn i utlandet. Retningslinjene skal inneholde en omtale av gjeldende regelverk og offentlige myndigheters ansvar, samarbeid og mulighet for å bistå etterlatte barn i utlandet, inkludert spørsmål om hjemsendelse/retur. Retningslinjene skal også omtale hvordan norske myndigheter kan forebygge at barn etterlates i utlandet, og hvordan norske myndigheter skal følge opp barn etter en eventuell tilbakekomst til Norge.

Status: Pågående

BLD har nedsatt en tverrdepartemental arbeidsgruppe for å revidere/oppdatere retningslinjene. Bufdir har fått i oppdrag å ferdigstille retningslinjene i 2018. Arbeidet er forsinket. Retningslinjene vil bli publisert digitalt om kort tid. I tillegg er barnevernets veileder om tvangsekteskap revidert (lansert 10. september 2018).

Ansvarlig: BLD

Tiltak 8. Sikre oppfølgingssamtale for elever som skal flytte til utlandet uten sine foreldre

Det er skolen som vil ha den beste muligheten til å fange opp situasjoner hvor eleven selv ikke ønsker å flytte, og en rutine eller retningslinje om å ha oppfølgingssamtale vil kunne ha en forebyggende effekt på forekomsten av negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Skolen har plikt til å henvende seg til barnevernet hvis det er mistanke om omsorgssvikt. Kampanjer skal gjennomføres

Status: Pågående (oppstart i 2018)

KD har sendt oppdragsbrev til Utdanningsdirektoratet for igangsetting av tiltaket. Udir rapporterer tilbake senest 1. mars 2019. Dette oppdraget omfatter både grunnskolen og videregående opplæring.

Ansvarlig: KD. Gjennomføres i samarbeid med BLD.

4 Innsatsområde 2: Styrke hjelpen til personer som bryter med familie og nettverk

Tiltakene under dette innsatsområdet skal legge til rette for at personer som blir utsatt for negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse får god hjelp og nødvendig beskyttelse. Ettervernet for de som har brutt med familie og nettverk skal styrkes. Botilbudet for unge under 18 år skal evalueres, og behovet for nye bo- og støttetiltak skal vurderes.

Tiltak 9. Innføre mentorordning for unge som er utsatt for negativ sosial kontroll, æresrelatert vold og tvangsekteskap

Bufdir får i oppdrag å utvikle en mentorordning som skal bidra til at utsatte får hjelp og støtte til en selvstendig tilværelse. Utviklingen skal skje i samarbeid med frivillige organisasjoner på

feltet, blant annet Røde Kors telefonen for tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Ordningen skal bidra til at utsatte får hjelp og støtte til en selvstendig tilværelse.

Status: Pågående

En kartlegging har vist at målgruppens behov er svært sammensatt, og at det er behov for ulike løsninger for å treffe deres behov. Ulike typer mentorløsninger skal prøves ut i en pilotfase. Det er gjennomført et prøveprosjekt i samarbeid med Oslo Røde Kors høsten 2018. I statsbudsjettet for 2019 er 700 000 kroner øremerket Oslo Røde Kors for iverksetting av Mentorfamilie. 500 000 kroner er øremerket Oslo Krisesenter sitt prosjekt Sammen (mentornettverk). Det er satt av 300 000 kroner til drift av mentorhub i Bufdir, mens 500 000 kroner er overført IMDis tilskuddsordning for frivillige organisasjoner som jobber med handlingsplanens tematikk (Tilskudd til integreringsarbeid i regi av frivillige organisasjoner). Lansering av Mentorfamilie ble lansert 22. mars 2019. Eggs design har parallelt med pilotprosjektet hatt i oppdrag å utvikle modulbaserte filmer til bruk i opplæring av frivillige.

Ansvarlig KD

Tiltak 10. Evaluere botilbudet i barnevernet for unge under 18 år som er utsatt for æresrelatert vold eller tvangsekteskap og vurdere nye støttetiltak

I Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008- 2011) ble det etablert et botilbud for unge under 18 år som er utsatt for æresrelatert vold og/eller tvangsekteskap. Det er behov for å kartlegge og evaluere botilbudet, inkludert å vurdere behovet for nye bo- og støttetiltak for denne målgruppen.

Status: Pågående

Bufdir har fått i oppdrag å evaluere botilbudet og å gi sine anbefalinger for videreutvikling av tilbudet, innen utgangen av 2018. Tiltaket vil sees i sammenheng med annet pågående arbeid i Bufdir, som implementering av Kompetansestrategi for det kommunale barnevernet 2018-2024 og utviklingen av en nasjonal plan for hjelpetiltak. Oppdraget er i rute.

Ansvarlig: BLD

Tiltak 11. Etablere retningslinjer for politiets beskyttelse av trusselutsatte

Kode 6 er et av tiltakene politiet kan sette iverk for å beskytte trusselutsatte. Dette innebærer at opplysninger om den eller de som blir truet, skjermes i folkeregisteret og bare er tilgjengelig for en begrenset krets. Kripos er kontaktpunkt og rådgivende organ for lokalt politi. Regjeringen vil bidra til at det etableres retningslinjer for politiets bruk av kode 6, inkludert samarbeid med øvrige tjenester.

Status: Pågående

Politiet disponerer en rekke virkemidler for å beskytte trusselutsatte, vurdert ut fra en trusselvur-

dering i hver enkelt sak. Blant disse virkemidlene er mobil voldsalarm, elektronisk kontroll (omvendt voldsalarm), relokalisering, besøksforbud og patruljering/vakthold. I tillegg kan det innføres adressesperre og skjerming av personopplysninger i folkeregisteret (kode 6 og kode 7). I samarbeid med politidistriktene har Kripos tatt en rekke grep for å videreutvikle adressesperre som beskyttelsestiltak. Alle former for beskyttelsestiltak legger begrensninger på livskvaliteten til den som er utsatt for truslene. Politiets erfaring er at man må ha en tett oppfølging, med individuell tilpassing til hver enkelt trusselutsatt person eller familie, i samarbeid med kommunen, NAV, krisesenter og eventuelt andre.

Det er etablert felles retningslinjer og rutiner for behandling og utstedelse av adressesperre, en nasjonal database med oversikt over samtlige kode 6 saker og et nasjonalt kontaktpunkt for henvendelser omhandlende adressesperre. Som tiltak i regjeringens Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021), skal JD utarbeide retningslinjer for politiets bruk av kode 6. Samtidig blir besøksforbud som beskyttelsestiltak evaluert med en rapport fra NOVA lansert i februar 2019.

Ansvarlig: JD

Tiltak 12. Styrke veiledning av voldsutsatte personer som flytter til ny kommune

For å sikre gode sosialtjenester til trusselutsatte i saker hvor personen må flytte til en annen kommune grunnet egen sikkerhet, skal det utarbeides en veileder som klargjør prinsippet om oppholdskommune. Det skal særlig legges vekt på hvordan voldsutsatte tjenestemottakere kan ivaretas på best mulig måte i overgangen fra en kommune til en annen. Arbeids- og velferdsdirektoratet skal sikre at veilederen blir godt kjent blant Nav-ansatte.

Status: Ferdigstilt

Arbeids- og velferdsforvaltningen (Audir) disponerer en rekke virkemidler som skal bidra til sosial og økonomisk trygghet. For trusselutsatte personer som ønsker å flytte til en ny kommune kan dette blant annet innebære at NAV-kontoret gir bistand til å finne ny bolig, dekke utgifter til flytting og etablering, dekke livsopphold i en overgangsfase, eller bidra til at et kvalifiseringsprogram blir videreført i ny kommune.

Audir har utarbeidet en veileder for NAV-ansatte om saker som gjelder vold i nære relasjoner og menneskehandel. Hensikten med veilederen er å øke kompetansen i NAV-kontorene om disse gruppenes særlige behov ved oppfølging og bistand. Veilederen ble i mai 2018 oppdatert med utfyllende informasjon om håndtering av saker for trusselutsatte personer. Veilederen er lagt ut på nettsidene NAVET og NAV.no.

Ansvarlig: ASD. Gjennomføres i samarbeid med: JD.

5 Innsatsområde 3: Endring av holdninger og praksis i berørte miljøer

Tiltakene under dette innsatsområdet skal bidra til å endre holdninger og ulovlige praksiser, ved å spre informasjon om normer, regler og rettigheter i det norske samfunnet i ulike faser av integreringsprosessen. Målet er å bidra til godt foreldreskap og trygge familierelasjoner. Tidlig innsats er viktig, og dialoggrupper mot vold på asylmottak er videreført. Læringsressursen «Vold i nære relasjoner» styrkes, og opplæringstilbud for ledere i tros- og livssynssamfunn og ressuspersioner i innvandremiljøer er under videreutvikling. Det gjennomføres kampanjer og ulike informasjonstiltak.

Tiltak 13. Styrke undervisningstilbudet Vold i nære relasjoner for voksne innvandrere

Nyankomne voksne innvandrere som omfattes av rett og/eller plikt til opplæring i norsk og samfunnskunnskap, får opplæring etter læreplanen i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere (2012). Kompetanse Norge utviklet for flere år siden et undervisningsopplegg (deltakerhefte og lærerens bok), «Vold i nære relasjoner», som fins på 19 språk, og som er i bruk i opplæringen. Det er behov for å oppdatere undervisningsopplegget.

Status: Pågående

Kompetanse Norge er gitt i oppdrag å iverksette tiltaket. Læringsressursen skal oppdateres og digitaliseres, og den skal være tilgjengelig på flere språk. Kompetanse Norge utarbeidet i 2017 grunnlag for revidering av læringsressursen og for kompetanseheving for lærere og ledere i tematikken, som gir et godt utgangspunkt for implementering av undervisningsopplegget.

Hvorvidt denne jobben skal gjøres av Kompetanse Norge vil avhenge av om ressursen samfunnskunnskap.no skal settes ut til et forlag, slik planen er, og i så fall om «Vold i nære relasjoner» da skal innlemmes i samfunnskunnskap.no. Et alternativ er å legge teksten til undervisningsopplegget på Kompetanse Norges nettside.

Ansvarlig: KD

Tiltak 14. Utvikle opplæringstilbud for ressurspersoner fra berørte miljøer

For å forsterke den forebyggende innsatsen vil regjeringen støtte opp om at berørte miljøer involveres i endring av holdninger og praksis. Regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) skal få i oppdrag å utvikle et opplæringstilbud til ressurspersoner fra berørte innvandrergrupper. Tilbudet skal legge til rette for at ressurspersonene kan fungere som endringsagenter i berørte miljøer. Ressurspersoner som har fått opplæring av RVTS, kan også støtte lærerne i norsk- og samfunnskunnskapsopplæringen når vold i nære relasjoner skal tas opp i undervisningen. IMDi og Kompetanse Norge skal bidra til at kommunene legger til rette for dette.

Status: Pågående

Tiltaket er igangsatt i et samarbeid mellom Bufdir, Helsedirektoratet og IMDi. Tiltaket sees også i sammenheng med tiltak 23. Det tverretatlige Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse er også involvert i dette arbeidet.

Helsedirektoratet samarbeidet i 2017 med organisasjonen Info123 om opplæring av endringsagenter i arbeidet mot kjønnslemlestelse, etter en modell utviklet av FSAN, en nederlandsk paraplyorganisasjon for somaliske organisasjoner. Disse erfaringene ligger til grunn for planene for hvordan tiltaket skal gjennomføres i 2019.

Ansvarlig: KD. Gjennomføres i samarbeid med: BLD og HOD.

Tiltak 15. Videreføre tilbudet om dialoggrupper mot vold med beboere i asylmottak

Formålet med dialoggrupper er å bidra til å redusere vold i og utenfor mottak. Beboerne får lære om de ulike rollene de skal fylle i det norske dagliglivet, som samfunnsborger, partner og forelder, og om temaer som tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, og norske lover og verdier. Tiltaket innebærer kursing av mottaksansatte, og gjennomføring av dialoggrupper med beboere i mottakene. Dialoggrupper er et forebyggende tiltak og retter seg mot vanlige beboere i mottak, ikke personer med kjente voldsproblemer. Dialoggruppene bygger på en pedagogisk metode som primært er en kombinasjon av faktainformasjon, refleksjon og dialog.

Status: Pågående

Stiftelsen Alternativ til vold (ATV) har utviklet konseptet for UDI, og står også for den faglige opplæringen og veiledning av gruppeledere i mottak. UDI har inngått en rammeavtale med ATV om å gjennomføre tiltaket. Rammeavtalen gjelder for 2017 og 2018, med opsjon på to år til. Dialoggruppene innebærer følgende tiltak, som vurderes videreført i 2019:

- Opplæring og veiledning av mottaksansatte, slik at de kan holde dialoggruppene på sine mottak.
- Dekning av utgifter til tolk og ekstra bemanning i mottak i forbindelse med gjennomføring av dialoggruppene.
- Eksterne leverandørtjenester for faglig forankring og kvalitet.
- Trykk og vedlikehold av en skriftlig veileder for gruppeledere.

Ansvarlig: JD

Tiltak 16. Utrede opplæring for religiøse ledere

Kulturdepartementet (KUD) skal sette i gang utredning av et lokalt/regionalt kurstilbud for ledere i tros- og livssynssamfunn, jf. det nasjonale kurset «Å være religiøs leder i det norske samfunnet». Kurset skal være et lavterskeltilbud som gir en grunnleggende innføring i norske samfunnsforhold, med særlig vekt på religionsrelatert lovgivning i Norge og forholdet mellom sekulære verdier og religiøse verdier. Som del av dette kurset bør religiøse ledere få en innføring i problemstillinger som er knyttet til negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Kurset bør involvere representanter for relevante lokale offentlige etater som jobber med disse problemstillingene.

Status: Pågående

KUD har gjennom utlysning av tilskudd til dialog m.m. i 2017 og 2018 gitt tilskudd til Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn (STL) og Stiftelsen Arkivet/Universitetet i Agder/Forum for tro- og livssyn i Kristiansand (kun 2017) til utvikling og utprøving av lokale kurs for religjøse ledere om forskjellige samfunnsrelaterte temaer som for eksempel menneskerettigheter, demokrati og likestilling, men også negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. I forbindelse med ny lov for tros- og livssynsamfunn kan det bli aktuelt å samle tilsynsfunksjonen for tros- og livssynsamfunn i et fylkesmannsembete. KUD vil i forbindelse med lovendringene vurdere om fylkesmannsambetet også bør kurse ledere i trossamfunn om lovverk m.m.

Ansvarlig: KUD

Tiltak 17. Styrke opplæringen om godt foreldreskap

Regjeringen styrket i 2017 tilskuddsordningen hvor kommunene kan søke støtte til ulike foreldrestøttende tiltak. I Prop.12 S (2016-2017) *Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021)* legges det opp til en fortsatt økt satsning på tiltak som styrker samspill mellom barn og foreldre. Informasjon om tilskuddsordningen skal særlig markedsføres overfor kommuner som bosetter nyankomne flyktninger.

I *Opptappingsplanen mot vold og overgrep* går det også fram at regjeringen vil fremme den første nasjonale strategien for foreldrestøttende tiltak. Gjennomføring av strategien vil sikre et nasjonalt likeverdig tilbud om foreldrestøtte, sikre at tiltakene som brukes har et solid kunnskapsgrunnlag, og fremme godt samarbeid og god koordinering mellom ulike instanser som retter seg mot foreldre fra graviditet til barnet fyller 18 år.

Status: Ferdigstilt/pågående

Forskningsinstituttet Fafo publiserte i 2017 en evaluering av bruk av foreldreveiledningsprogrammet ICDP (International Child Development Program) i asylmottak.² De fant at det er mange positive virkninger av foreldreveiledningen, og et tydelig resultat er at foreldrenes frykt for det norske barnevernet ble redusert.

Bufdir har markedsført tilskuddsordningen for foreldrestøttende tiltak til samtlige kommuner i landet. Kommunene har fått informasjon om at de kan søke midler både til foreldreveiledning til nyankomne flyktninger, og til foreldre som er med i introduksjonsprogrammet.

Regjeringens strategi for foreldrestøtte (2018-2021) *Trygge foreldre – trygge barn* ble lagt fram i juni 2018. Den er utarbeidet av BLD i samarbeid med HOD, KD og JD. Den inneholder

² https://www.bufdir.no/Global/Veiledningserfaringer_Forsok_med_veiledning_ICDP_av_foreldre_med_radikaliseringsbekymringer_og_foreldre_i_asylmottak.pdf

34 tiltak innenfor de fire departementenes områder. Strategien skal sørge for at alle foreldre som trenger det, får god og riktig hjelp. Strategien inneholder tiltak både for alle foreldre og for foreldre med særlige behov. Foreldre med innvandrerbakgrunn er en av målgruppene i strategien.

For ytterligere å styrke barns oppvekstvilkår har regjeringen besluttet at foreldreveiledning skal innføres som en obligatorisk del av introduksjonsprogrammet, jf. *Regjeringens integreringsstrategi "Integrering gjennom kunnskap" 2019-2022* og Regjeringens strategi for foreldrestøtte.

Ansvarlig: BLD

Tiltak 18. Styrke informasjon om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, og kjønnslemlestelse

Dette tiltaket skal sees i sammenheng med tiltak i Prop. 12 S (2016-2017) *Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021)* om informasjon til befolkningen om vold og overgrep, om digitalt informasjonsmateriell om vold og overgrep til bruk i barnehager og skoler, og med tiltak 13 i denne planen.

Tiltak 18 a) Gjennomføre kampanjer

IMDi får videreført sitt oppdrag om å gjennomføre kampanjer om handlingsplanens temaer. Kampanjene skal ta i bruk på erfaringer fra tidligere kampanjer som #stoppekstremkontroll og #ikkegreit, men også vurdere nye kanaler og formidling gjennom sosiale medier.

Status: Pågående

IMDi har en tilskuddsordning for frivillige organisasjoners holdningsskapende og forebyggende arbeid mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Røde Kors-telefonen for tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (Røde Kors-telefonen) gjennomførte i 2016 kampanjen #stoppekstremkontroll. IMDi støttet en videreføring i 2017 i form av kampanjene «Etterlatt i utlandet» og «Dobbeltliv». I tillegg fikk de støtte til å lage en informasjonsnettside om kjønnslemlestelse samt plakater og brosjyrer.

Målet med kampanjen «Etterlatte» var å forebygge at unge blir etterlatt i utlandet mot sin vilje og synliggjøre relevant hjelpetilbud. Det ble laget to korte filmer som ble publisert på sosiale medier, og [en landingsside for kampanjen](#) for kampanjen, samt flere annonser på Facebook og Instagram. I samarbeid med Helsesista, ble "Dobbeltlivkampanjen" også synliggjort på Snapchat. På oppdrag fra Kunnskapsdepartementet lanserte IMDi i 2018 en filmkampanje for å informere unge om hvor de kan henvende seg dersom de er utsatt for negativ sosial kontroll, eller er redde for å bli sendt ut av landet: <https://www.imdi.no/nora/>. Med tilskuddsmidler fra IMDi gjennomførte Røde Kors-telefonen en kampanje mot negativ sosial kontroll høsten 2018, og en danseforestilling i samarbeid med Kingwings Crew.

I revidert budsjett 2018 fikk IMDi midler til å lage en egen nettportal om negativ sosial kontroll. Nettportalen skal være et digitalt knutepunkt for ungdom, foreldre og hjelpetjenester. Portalen *NORA* ble lansert 6.2.2019: <https://www.imdi.no/nora>

Ansvarlig: KD

Tiltak 18 b) Videreføre nettverk for informasjonsutveksling og veiledningsmateriell

Bufdir får videreført sitt oppdrag om å lede et nettverk for informasjonsutveksling og veiledningsmateriell om handlingsplanens temaer.

Status: Pågående

Oppdrag om å revidere «Tvangsekteskap og æresrelatert vold – en veileder til barneverntjenesten» ble gitt i tildelingsbrevet til Bufdir for 2018. Den reviderte veilederen ble lansert like over sommerferien og er tilgjengelig digitalt på Bufdirs hjemmeside.

I tildelingsbrevet for 2018 fikk Bufdir i oppdrag å delta i arbeidet med å utvikle forslag til felles rutiner for informasjon og varsling i saker som omhandler negativ sosial kontroll. Imdi har ledet arbeidet. Det har ikke vært noen øvrig aktivitet knyttet til tiltak 18b, da dette oppdraget i stor grad er vurdert å overlapse tiltakets formål.

Ansvarlig: KD . Gjennomføres i samarbeid med ASD, BLD, HOD, KUD og UD

Tiltak 18 c) Systematisere informasjon om helsekonsekvenser ved kjønnslemlestelse og styrke informasjon om rett til helsehjelp

Informasjon om helsekonsekvenser ved kjønnslemlestelse skal systematiseres, og formidlingen av informasjon om helsekonsekvenser og retten til helsehjelp rettet mot utsatte grupper skal styrkes.

Status: Pågående

Informasjon om helsekonsekvenser ved kjønnslemlestelse og informasjon om retten til helsehjelp, rettet mot utsatte grupper, er forankret i Helsedirektoratets (Hdir) brosjyre om helsekonsekvenser og helsehjelp ved kjønnslemlestelse. Brosjyren har vært gjenstand for mindre oppdateringer den siste tiden, med blant annet tydeliggjøring av hvilken helsehjelp som er gratis og hva som må betales. Brosjyren foreligger på flere relevante språk og blir blant annet brukt og distribuert av frivillige organisasjoner som jobber forebyggende mot kjønnslemlestelse i berørte miljøer, slik som Info 123 og Tverrkulturell helseinfo. Brosjyren er tilgjengelig på helsenorge.no og på Hdirs nettsider. Hdir henviser til brosjyren ved henvendelser fra ulike aktører som møter personer i berørte miljøer. Det er identifisert ytterlige oppdateringsbehov av brosjyren. En gjennomgående kvalitetssikring vil bli gjort i løpet av de neste månedene.

Ansvarlig: HOD

Tiltak 19. Øke informasjonsarbeid til utsatte om deres rettigheter

Rettighetsinformasjon går ut på å gi utsatte individer og grupper kontroll over eget liv gjennom tilgang til rett og rettsforståelse. Informasjonen skal gi muligheter til å få innsikt i egne rettigheter og muligheter, og på den måten kunne søke nødvendig bistand. Tiltaket svarer på

Stortingets anmodningsvedtak nr. 944 (2015-2016) som ber regjeringen styrke arbeidet med rettighetsinformasjon til flyktningkvinner som får innvilget oppholdstillatelse.

Status: Pågående

IMDi forvalter en [tilskuddsordning](#) hvor frivillige organisasjoner kan søke om støtte til prosjekter for holdningsskapende og forebyggende arbeid mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Samlet bevilgning over ordningen for 2018 var på 19,9 mill. kroner, hvorav 10 mill. kroner i revidert nasjonalbudsjett. Det ble derfor lyst ut tilskuddsmidler over denne ordningen i to omganger. Til sammen mottok IMDi 145 søknader. Av disse fikk 59 prosjekter tildelt støtte på til sammen 18,7 mill. kroner. Organisasjonene har fått støtte til ulike typer av informasjons- og endringsarbeid. Eksempler på tiltak er samtalegrupper for jenter/kvinner, gutter/menn, dialog- og debattmøter for unge og voksne, foredrag, workshops, forumteater, empowerment-kurs og bok om seksualitet.

IMDi inviterte 22 av organisasjonene til et møte i desember 2018. Formålet med møtet var erfaringsdeling mellom organisasjonene, presentasjon av tiltak mot negativ sosial kontroll i regjeringens integreringsstrategi, og informasjon om ny tilskuddsordning for 2019. Organisasjonene formidlet erfaringer med ulike typer tiltak (bruk av rollemodeller, lavterskelstilbud for enkeltpersoner, og informasjons- og dialogtiltak) og behovet for langsiktig innsats. Videre understreket de behovet for å styrke kompetanseheving av det offentlige tjenesteapparatet (som f.eks NAV, barnevern og helse) og samarbeid med ungdommer, foresatte og utdanningssektoren.

Videre skal nettportalen NORA (se over), formidle historier fra virkeligheten om ungdom som lever under press, sammen med informasjon om den enkeltes rettigheter og hvem man kan kontakte om man trenger hjelp.

Ansvarlig: KD

Tiltak 20. Sikre relevant undervisning i skolen om vold, seksualitet og seksuell grensesetting

Omtale av seksualitet, grensesetting, vold og respekt, barn og unges rettigheter, og kjønnslikestilling ligger i dag inne i flere av kompetansemålene i læreplanene, og lærerne skal undervise i disse temaene på lik linje med andre temaer. I arbeidet med fagfornyelsen av læreplanverket *Kunnskapsløftet* skal det prioriteres noen tverrgående temaer for opplæringen. Et av disse skal handle om folkehelse og livsmestring.

Status: Pågående

Stortinget behandlet Prop. 12 S (2016-2017) *Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021)* våren 2017. Et av anmodningsvedtakene var at den kommende fagfornyelsen for grunnopplæringen (i grunnskolen) må sikre at temaer knyttet til kropp og grenser blir inkludert. Dette følges opp innenfor det tverrfaglige temaet "Livsmestring og folkehelse", som handler om å kunne forstå og påvirke faktorer som har betydning for mestring av eget liv. Elevene skal få kompetanse som fremmer god fysisk og psykisk helse, og skal omfatte områder som seksualitet og kjønn, rusmidler, verdivalg, mellommenneskelige relasjoner, og det å kunne sette grenser og respektere andres grenser (se også tiltak 21 om lærerutdanningene).

Ansvarlig: KD

6 Innsatsområde 4: Styrke kunnskapen i tjenestetilbudet

Det er fortsatt mange ansatte i tjenestene som ikke har nødvendig kompetanse til å kjenne igjen tegn på negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Tiltakene under dette innsatsområdet skal bidra til å øke kunnskapen, slik at utsatte personer får rett hjelp til rett tid. Det er også viktig for å forhindre at de ender opp i utlandet mot sin vilje. Målet er å bidra til et likeverdig tjenestetilbud for de som er utsatt.

Tiltak 21. Øke kunnskapen om vold og overgrep i de helse- og sosialfaglige profesjonsutdanningene

Regjeringen har laget forslag til et nytt system for styring av læringsutbytte i de helse- og sosialfaglige grunnutdanningene. Dette nye systemet, som omfatter et forslag til forskrift om felles rammeplan for de helse- og sosialfaglige grunnutdanningene, ble sendt på høring 20. januar 2017, med høringsfrist 21. april. Kunnskap om omsorgssvikt, vold og overgrep er blant temaene som inngår i rammeplanen. Innholdet i utdanningene skal i større grad enn i dag utvikles og oppdateres regelmessig i tråd med tjenestenes behov. Rammeplanen fastsetter blant annet felles formål og innhold for alle grunnutdanningene.

Status: Pågående

Forslag til forskrift om felles rammeplan for alle grunnutdanningene innenfor helse- og sosialfag trådte i kraft i september 2017, se også <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2017-09-06-1353>. I § 2 står det bl.a. at *kandidaten har kunnskap om sosiale og helsemessige problemer inkludert omsorgssvikt, vold, overgrep, rus- og sosioøkonomiske problemer og kunne identifisere og følge opp mennesker med slike utfordringer. Kandidaten skal kunne sette inn nødvendige tiltak og/eller behandling, eller henvise videre ved behov.* Rammeplanen trer i kraft fra og med opptak til studieåret 2020-2021.

Regjeringen bidro i 2017 til å spre god praksis for samvirke mellom relevante grunnutdanninger, som helse- og sosialfag, politi og pedagogikk ved å arrangere en workshop med fagpersoner og ledelse fra relevante utdanninger. Høgskolen i Sørøst-Norge ble engasjert til å lede arbeidet i workshopen og å følge opp i ettertid. En nettside om samvirke mellom grunnutdanninger om arbeid mot vold og overgrep er etablert og under utvikling, se også <https://home.usn.no/web-kdprosjekt/>.

Ansvarlig: KD

Tiltak 22. Øke kunnskapen om vold og overgrep i de helse- og sosialfaglige profesjonsutdanningene

Tiltak 22 a) Inkludere temaene negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, æresrelatert vold og kjønnslemlestelse i kompetanseheving på tvers av sektorene

BLD har igangsatt arbeidet med en nasjonal kompetansestrategi om vold og overgrep. Bufdir har fått i oppdrag å gjennomføre en innledende kartlegging og foreslå hvordan arbeidet med selve kompetansestrategien kan gjennomføres. Fristen for denne kartlegging er juni 2019.

Status: Pågående

BLD har igangsatt arbeidet med en nasjonal kompetansestrategi om vold og overgrep. Bufdir har fått i oppdrag å gjennomføre en innledende kartlegging og foreslå hvordan arbeidet med

selve kompetansestrategien kan gjennomføres. Kartleggingen skal ferdigstilles sommeren 2019.

Ansvarlig: BLD. Gjennomføres i samarbeid med: ASD, HOD, JD, KD og UD.

Tiltak 22 b) Øke kompetanse i tjenestene om utviklingshemmede som utsatt gruppe

Ansatte i helse- og omsorgstjenesten og skolen skal ha tilstrekkelig kunnskap om hvordan man avdekker og følger opp de som har vært utsatt for vold, overgrep, negativ sosial kontroll, kjønnslemlestelse og tvangsekteskap, herunder utviklingshemmede. Negativ sosial kontroll, æresrelatert vold og tvangsekteskap skal integreres i nettinformasjonen «Utviklingshemmedes rettigheter» (bufdir.no) og vernmotovergrep.no, og i arbeidet med TryggEst, en modell som skal beskytte risikoutsatte mot vold og overgrep, og som skal prøves ut i enkelte kommuner.

Status: Ferdigstilt

TryggEst er en modell for vern av voksne som i særlig grad kan ha behov for beskyttelse mot vold og overgrep (bl.a. på grunn av fysisk, psykisk eller kognitiv/intellektuell funksjonsnedsettelse, alder, rus eller sykdom). Bufdir skal prøve ut programmet TryggEst i perioden 2018-2019. TryggEst skal bidra til å forebygge, avdekke og håndtere vold og overgrep mot risikoutsatte voksne. Dette omfatter forebygging, avdekking og håndtering av fysisk vold, psykisk vold, seksuelle overgrep, økonomiske overgrep og omsorgssvikt. Negativ sosial kontroll, æresrelatert vold og tvangsekteskap forstås her som dekket av nevnte volds- og overgrepstyper, men nettressursen TryggEst.no skal i tillegg oppdateres med en egen artikkel om disse temaområdene.

På nettressursen om utviklingshemmedes rettigheter, vil det bli lenket til Bufdirs sider om tvangsekteskap og æresrelatert vold. Det kan også lenkes til artikkelen på TryggEst.no.

Temaområdene er videre integrert i «Retningslinjer ved overgrep mot barn og unge» som ble lansert 10. april 2018, under sårbarhetsfaktorer for barn og unge med minoritetsbakgrunn. Her er det gitt veiledning til hvordan man kan avdekke og håndtere denne type overgrep både når det gjelder barn med nedsatt funksjonsevne og andre barn. Retningslinjene er lagt ut på www.vernmotovergrep.no

Ansvarlig: BLD. Gjennomføres i samarbeid med HOD og KD.

Tiltak 22 c) Øke kompetansen om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og æresrelatert vold hos vergemålsmyndigheter, verger og andre instanser

Fylkesmannen er lokal vergemålsmyndighet og behandler saker i første instans. Mindreårige som er uten en person med foreldreansvar eller uten fungerende verge, og personer over 18 år som av ulike grunner ikke kan ivareta egne interesser, skal få oppnevnt en verge. Personer over 18 år skal som utgangspunkt samtykke i opprettelsen av vergemålet. Fylkesmannen skal også oppnevne representanter for enslige mindreårige asylsøkere. Fylkesmannen skal gi vergene nødvendig opplæring, veiledning og bistand, og føre tilsyn med vergene i sitt område. Statens sivilrettsforvaltning er sentral vergemålsmyndighet og behandler klager over fylkesmannens vedtak.

Tiltaket skal sikre god kunnskap og kompetanse hos fylkesmannen og aktuelle verger om problemstillinger knyttet til negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og æresrelatert vold. Det

skal utarbeides en felles veileder for blant annet å bedre informasjonsflyten mellom domstol, politi, helse, utlendingsmyndighet og vergemålsmyndighet.

Status: Pågående

JD har i tildelingsbrevet for 2018 bedt Statens sivilrettsforvaltning (SRF) sørge for at det gjennomføres nødvendig opplæring knyttet til negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og æresrelatert vold for representanter for enslige, mindreårige asylsøkere, jf. utlendingsloven § 98 b, og for fylkesmenn og aktuelle verger, jf. vergemålsforskriften § 5. SRF skal utarbeide forslag til felles veileder for vergemålsmyndighetene innen 2019. På vegne av flere departementer, er det sendt oppdrag til flere direktorater om å utarbeide forslag til felles rutiner for informasjon og varsling mellom offentlige etater i saker om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. IMDi koordinerer arbeidet, og det tas sikte på at forslaget sendes departementene i november 2018. Behovet for å utforme en egen veileder for vergemålsmyndighetene, i tillegg til slike felles rutiner, vurderes i forbindelse med dette arbeidet.

JD har i tildelingsbrevet for 2018 bedt SRF sørge for at det gjennomføres nødvendig opplæring knyttet til negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og æresrelatert vold for representanter for enslige mindreårige asylsøkere.

Ansvarlig: JD. Gjennomføres i samarbeid med: KD

Tiltak 23. Styrke lokal og regional samordning og samarbeid i arbeidet mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse

De fem regionale ressursentrene om vold traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS) er i Tromsø, Trondheim, Bergen, Oslo og Kristiansand. De har ansvar for undervisning, veiledning og informasjons- og nettverksarbeid om blant annet vold og overgrep, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse.

I regjeringens Prop. 12 S (2016-2017) *Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021)* er det et mål at RVTS i større grad skal bidra til å styrke lokalt og regionalt samarbeid og samordning av arbeid mot vold. Dette tiltaket skal sørge for at temaene negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, æresrelatert vold og kjønnslemlestelse inngår i denne styrkingen. Utvikling og planlegging av kompetansehevingstiltak skal skje i samarbeid med relevante sektormyndigheter. Regionale nettverk i arbeidet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse skal videreføres. IMDi skal fortsatt bidra i videreutvikling av de regionale nettverkene i samarbeid med RVTS, som vil ha hovedansvaret.

Status: Pågående/ferdigstilt

Dette tiltaket gjennomføres i et samarbeid mellom Bufdir, Hdir og IMDi. Tiltaket sees også i sammenheng med tiltak 14. Det tverretatlige Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse er også involvert i dette arbeidet. Hdir forvalter en tilskuddsordning på til sammen 3 mill. kroner. for forebygging av kjønnslemlestelse, negativ sosial kontroll og tvangsekteskap, hvorav 2,7 mill. kroner ble avsatt til RVTSene å søke på i 2017. Bevilgningen skal dekke tilskudd til informasjonsarbeid, økt kunnskap og kompetanse hos helsepersonell og andre berørte aktører gjennom aktiviteter i regi av RVTS og ev. andre relevante instanser. Bevilgningen til en tilskuddsordningen på 3 mill. kroner foreslås videreført i 2019. Bevilgningen vil legges inn i rammen.

RVTS Øst har overtatt ansvaret etter IMDi for [Østlandsnettverket](#), som er et regionalt kompetansenettverk mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll. Helsedirektoratet gjennomførte dialogmøte med RVTSene 17. desember 2018, i samarbeid med IMDi og Bufdir. I dialogmøtet var tiltak 23 på agendaen med innspill fra RVTSene til hvordan de løser oppdraget, plan for arbeidet framover og samarbeidet med IMDi regionalt. Både RVTS Vest, RVTS Sør, RVTS Midt og RVTS Øst og RVTS Nord har pågående aktiviteter knyttet til dette tiltaket.

Ansvarlig: HOD. Gjennomføres i samarbeid med: BLD og KD

Tiltak 24. Forsterke arbeidet hos politi, skole, familievern og utenriksstasjoner

Tiltak 24 a) Ta i bruk risikovurderingsverktøyet Patriark i alle politidistrikt

I regjeringens Prop. 12 S (2016-2017) Opptappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021) har økt bruk av Patriark prioritet. Dette er et verktøy for å vurdere risiko i saker som gjelder æresrelatert vold. Dette tiltaket skal sikre at politidistriktene får opplæring i Patriark og tar det i bruk i saker som gjelder æresrelatert vold.

Status: Pågående

Arbeidet med å implementere Patriark er påbegynt i flere politidistrikt, og enkelte distrikter har tatt i bruk verktøyet. Politidirektoratet (POD) gjennomførte opplæring i november 2017 for samtlige politidistrikt. Politiet skal spre bruken av risikovurderingsverktøyet Patriark ytterligere, og politidistriktene er gjennom styringsdokumenter bedt om å starte implementering og bruk av risikovurderingsverktøyet. POD følger utviklingen gjennom politidistriktenes rapportering.

Ansvarlig: JD

Tiltak 24 b) Videreutvikle ordningen med minoritetsrådgivere på skoler

Minoritetsrådgivere på utvalgte skoler har siden 2008 gitt råd og veiledning til utsatte elever. De har gitt utstrakt kompetanseheving til ansatte i skolen og hjelpetjenestene, og samarbeidet med frivillige organisasjoner.

Regjeringen vil videreutvikle og forsterke ordningen med minoritetsrådgivere. I 2018 ble ordningen styrket med 13 nye minoritetsrådgivere, fra dagens 25. Det skal vurderes å legge om dagens ordning til en tilskuddsordning for fylkeskommuner, slik at de kan søke IMDi om ressurser til å ansette en minoritetsrådgiver. Formålet er å styrke flerkulturell kunnskap og kompetanse i skolesektoren, med et særskilt oppdrag knyttet til negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Det er videre besluttet at det i 2019 skal etableres et ambulende fagteam som skal bidra til bedre kompetanse i hjelpetjenestene, og være et rådgivningstilbud til elever og skoler som ikke har minoritetsrådgivere.

Status: Pågående

Regjeringen har i revidert budsjett for 2018 gitt midler til 13 nye minoritetsrådgivere, som er videreført i budsjettet for 2019. Dette har medført en økning fra 25 til 38 minoritetsrådgivere,

som er tilknyttet ungdomsskoler, videregående skoler og ett veiledningscenter, fordelt over landet. Minoritetsrådgiverne arbeider både på individ- og systemnivå. De bidrar til å styrke kompetansen hos ansatte i skolesektoren om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, og anvender ulike metoder for å bevisstgjøre elever i målgruppa om rettigheter, det å ta egne valg, seksualitet, kjærlighet og ekteskap, konflikthåndtering mm. Rådgiverne er også tilgjengelige for elever for individuelle samtaler og oppfølging, dersom de er bekymret eller utsatt for press og tvang i forbindelse med ekteskap og relatert problematikk.

I 2017 rapporterte minoritetsrådgivere om totalt 238 nye saker, fordelt på en rekke ulike type problemstillinger. Det har vært en økning i nye saker de siste par årene. I 2015 og 2016 rapporterte de om hhv 147 og 261 nye saker. Økningen gjelder særlig saker om negativ sosial kontroll. Framtidig organisering av ordningen er under utvikling.

Ansvarlig: KD

Tiltak 24 c) Videreutvikle familieverntjenestenes rolle i arbeidet mot tvangsekteskap og æresrelatert vold

BLD har de senere årene styrket familieverntjenestens innsats mot vold i nære relasjoner, blant annet gjennom regjeringens Prop. 12 S (2016-2017) *Opptrappingsplan mot vold og overgrep (2017-2021)*. Innsatsen mot tvangsekteskap og æresrelatert vold skal sees i sammenheng med denne styrkingen. Særlige utfordringer knyttet til æresrelatert vold skal inngå i fagveiledere og kompetansehevingstiltak som utvikles. Samarbeidsprosjektet mellom Stovner politistasjon og Enerhaugen familievernkontor skal evalueres, og hvis det viser gode resultater, skal det videreutvikles.

Status: Pågående

Enerhaugen familievernkontor er et nasjonalt spisskompetansemiljø for familievernets innsats mot vold i nære relasjoner (SKM vold). SKM har i sitt disponeringsbrev fått i oppdrag å sikre at handlingsplanens temaer inngår i deres fagutviklingsarbeid. I tillegg har SKM fått i oppdrag å vurdere hva familievernets rolle på det aktuelle fagfeltet skal være. I tiltaket står det at samarbeidsprosjektet mellom Stovner politistasjon og Enerhaugen familievernkontor skal evalueres, og dersom det er gode resultater skal tilbudet videreutvikles. NOVA er i gang med en følgeevaluering av prosjektet, som etter planen skal ferdigstilles i 2019. Bufdir vil i samarbeid med Enerhaugen familievernkontor foreta en vurdering av en eventuell videreutvikling etter at rapporten foreligger.

NOVAs evaluering vil ikke være klar før 2020.

Ansvarlig: BLD

Tiltak 24d) Videreutvikle ordningen med integreringsrådgivere

Integreringsrådgivere er spesialutsendinger ved utenriksstasjonene i Amman, Ankara, Islamabad og Nairobi. IMDi er fagansvarlig etat for spesialutsendingene. De håndterer saker der personer er utsatt for negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, og arbeider innenfor utenriktjenestens rammer for konsulær bistand. Integreringsrådgivere gir kompetanseheving til utenriktjenesten og hjelpetjenestene i Norge basert på erfaringene med å følge opp utsatte i utlandet. Kunnskap om utviklingen i innvandrere og flyktningers opprinnelsesland og nærområder er også viktig for å få til godt mottaks- og integreringsarbeid i Norge.

Ordningen skal videreutvikles for å styrke overføringen av kunnskap fra integreringsrådgiverne arbeid til andre utenriksstasjoner, hjelpetjenester i Norge og innvandremiljøer. Mandat og stillingsinstruks skal revideres i tråd med denne handlingsplanen og omfatte arbeid mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og andre familievoldssaker. Veiledningsfunksjonen overfor utenriksstasjoner i regionen de tjenestegjør i, skal presiseres. De skal ha regelmessige reiser til Norge for å bidra i kompetansehevende arbeid. Det skal legges en plan for veilednings- og kompetansehevingsarbeidet. Planen skal være koblet til tverrsektoriell kompetansestrategi, jf. tiltak 22 a.

Status: Pågående

Integreringsrådgiverne gir råd og konsulær bistand til utsatte personer som befinner seg i utlandet. De samarbeider blant annet med Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse og med tjenesteapparatet som har oppfølgingsansvar i Norge. Det har vært en økning i antall saker til integreringsrådgiverne de siste par årene. I 2017 rapporterte de om 180 nye saker, mens de i 2015 og 2016 rapporterte om hhv 154 og 202 nye saker. Forklaringer på dette kan være at flere utsatte tar kontakt med hjelpeapparatet, og/eller at ordningen er mer kjent og flere ansatte i hjelpeapparatet søker om råd og veiledning.

Videreutvikling av ordningen skjer i samarbeid med UD. Mandatet er revidert i henhold til handlingsplanen, og utvikling av plan for kompetanseheving er igangsatt. Integreringsrådgivernes operative landansvar, og regionale veiledningsansvar overfor andre stasjoner, er gjennomgått. Det regionale veiledningsansvaret er inndelt i primær-og sekundærland og vedrører først og fremst praktiske råd til stasjonen om håndtering av denne type saker. Presiseringene er tatt inn i Konsulærhåndboka for UD's ansatte, som har et eget kapittel om konsulær håndtering av saker relatert til negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Det er også en del av den konsulære kompetansebyggingen UD har i form av utreiseforberedende kurs og regionale samlinger for ansatte.

Ansvarlig: KD . Gjennomføres i samarbeid med UD.

25. Forsterke behandlingstilbudet til utsatte for kjønnslemlestelse

Tiltak 25 a) Likeverdig behandlingstilbud til utsatte for kjønnslemlestelse

En foreløpig kartlegging foretatt av Hdir viser at tilgjengeligheten på behandlingstilbud til jenter og kvinner utsatt for kjønnslemlestelse varierer i de ulike helseforetakene. Helseforetakene har ansvar for at det tilbys helhetlig og god helsehjelp, og skal sørge for et likeverdig behandlingstilbud til den aktuelle pasientgruppen.

Status: Pågående

Det er gitt oppdrag i Hdirs tildelingsbrev for 2019 å se på hvordan dette tiltaket kan igangsettes. Helseforetakene (HF) har ansvar for at det tilbys helhetlig og god helsehjelp, og skal sørge for et likeverdig behandlingstilbud til den aktuelle pasientgruppen. På bakgrunn av oppdrag fra HOD i tildelingsbrevet for 2019 om et likeverdig behandlingstilbud for kjønnslemlested, tidligere kartlegging og henvendelser fra ulike hold om et mangelfullt tilbud, ble problemstillingen tatt opp i møte med fagdirektørene i RHF-ene 29. januar 2019. Hdir opplever at det er diskrepans i oppfatningen av tilbudet mellom brukerne på den ene siden og HF-

ene som tjenesteytere. Det er behov for å se nærmere på om tilbudene i regionene er likeverdige.

Ansvarlig: HOD

Tiltak 25 b) Videreutvikle behandlingstilbudet til kjønnslemlestedede basert på ny kunnskap

En ny diagnosekode om kjønnslemlestelse fra Verdens helseorganisasjon (WHO) er tatt inn i den norske utgaven av den internasjonale statistiske klassifikasjonen av sykdommer og beslektede helseproblemer. Det betyr at man på sikt vil kunne få statistikk på antall kjønnslemlestedede personer som mottar helsehjelp i Norge. Det vil gi ny kunnskap om bruken av behandlingstilbudet for kjønnslemlestedede i Norge, som skal danne grunnlag for videreutvikling av tilbudet til denne pasientgruppen.

Status: Pågående

Forskningsprosjekt igangsatt. Helsedirektoratet avventer resultater fra forskningsprosjekt i regi av NKVTS om behandlingstilbudet til kjønnslemlestedede jenter/kvinner for oppfølging av forskningsprosjektet. Prosjektet undersøker psykisk og fysisk helsehjelp til kjønnslemlestedede jenter/kvinner. Artikkel om likeverdig behandlingstilbud ferdigstilles sommeren 2019. Resultatene fra prosjektet er tidligst klare i løpet av 2019.

Fra 1. januar 2016 innførte WHO en ny kode for kvinnelig kjønnslemlestelse. Endringen ble tatt inn i den norske utgaven av ICD-10 fra samme tidspunkt. For å få oppdatert kunnskap om bruken av behandlingstilbudet, vil Hdir vurdere relevant tilgjengelig statistikk på antall kjønnslemlestedede personer som mottar helsehjelp i Norge, fordelt på regionene. Arbeidet er i en oppstartfase og hvor gode data det blir mulig å finne, vites foreløpig ikke. Statistikken kan danne grunnlag for arbeidet med videreutvikling av tilbudene i samarbeid med de Regionale Helseforetakene.

Ansvarlig: HOD

7 Innsatsområde 5: Styrke forskning og øke kunnskapsdeling

Innsatsen mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse skal være kunnskapsbasert og utvikles i tråd med ny kunnskap og nye erfaringer i arbeidet. Tiltakene under dette innsatsområdet skal bidra til å styrke kunnskapsgrunnlaget, og bidra til informasjons- og kunnskapsoverføring mellom offentlige myndigheter og frivillige organisasjoner.

Tiltak 26. Styrke forskning om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og flergifte

Fra 2017 skal forskning om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse innlemmes i Forskningsprogram om vold i nære relasjoner (Voldsprogrammet) i regi av NKVTS og NOVA. Det oppfordres til tverrfaglig samarbeid om større prosjekter.

Forskningen skal se nærmere på erfaringer i andre land. Blant annet skal det sees nærmere på Storbritannias bruk av sivilrettslige beskyttende kjennelser i forbindelse med ufrivillige reiser til utlandet «Forced Marriage Protection Order» (FMPO).

Det er også behov for mer kunnskap om flergifte i en norsk sammenheng. Det skal innhentes kunnskapsstatus og utvikles kunnskap om denne tematikken, blant annet når det gjelder omfanget i familiegjenforeningssaker. Tiltak i denne planen skal følgeevalueres for å synliggjøre utviklingen og utfordringer underveis i arbeidet.

Status: Pågående

[Forskningsprogram om vold i nære relasjoner \(Voldsprogrammet\)](#), som JD har etablert ved NKVTS og Velferdsforskningsinstituttet NOVA, styrkes med 6 mill. kr. årlig for å inkludere forskning på handlingsplanens temaer.

Spørsmål om negativ sosial kontroll er tatt inn i Ungdataundersøkelsen Ung i Oslo 2018, og svarene vil analyseres i NOVAs prosjekt «Ungdom i flerkulturelle miljøer: Ærbarhetsnormer og sosial kontroll». Målet er å bidra med kunnskap om omfang og mønstre – hvor mange opplever negativ sosial kontroll, hvilke kjennetegn har de som opplever det, og i hvilken grad er det sammenfall mellom å bli utsatt for negativ sosial kontroll og å bli utsatt for andre krenkelsers.

På oppdrag fra IMDi har Fafo gjennomført et prosjekt om negativ sosial kontroll basert på data fra Children of Immigrants Longitudinal Study (CILS). Prosjektet har gitt kunnskap om antall elever som er berørt av negativ sosial kontroll i Oslo og Akershus. Intervjuer med foreldre, basert bl.a. på svarene fra elevundersøkelsen har gitt innsikt i foreldres tanker og motiver om negativ sosial kontroll. Rapport ble lansert 16. januar 2019. Høsten 2018 ble det igangsatt en kartlegging av omfanget av barn og unge som etterlates i utlandet. Undersøkelsen gjennomføres av Oslo Economics, og skal ferdigstilles ved utløpet av 2019.

Ansvarlig: KD

Tiltak 27. Styrke nasjonalt og internasjonal samarbeid for utveksling av kunnskap og erfaringer

Tiltak 27 a) Øke erfarings- og kunnskapsutvekslingen mellom innvandrersamfunn, ressurspersoner og myndighetene

IMDi skal i samarbeid med Helsedirektoratet, Bufdir, Udir og UD gjennomføre møter og seminarer med innvandrersamfunn og ressurspersoner, for å styrke utveksling av erfaring og kunnskap fra arbeidet mot barneekteskap, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og etterlatte barn og unge som gjøres i Norge, i opprinnelseslandene og internasjonalt. Det skal også formidles informasjon om ulike instansers roller og oppfølgingsrutiner, inklusive ram-

mene for utenrikstjenestens konsulære arbeid. Hensikten er blant annet å forklare betydningen av reiseråd i enkelte land, for å forebygge reiser og lengre opphold i risikoutsatte områder hvor muligheten for å gi konsulær bistand er begrenset.

Status: Pågående

IMDi har i dialog med samarbeidspartnerne for tiltaket (UD, Bufdir, Udir og Hdir) gjennomført et møte våren 2018 for å utarbeide en skisse til opplegg for erfarings- og kunnskapsutveksling i ulike deler av landet. Aktuelle temaer er skole-hjem samarbeid, barnevernet, helsetjenester, negativ sosial kontroll, konsulær bistand, etterlatte barn i utlandet og lover om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. IMDi har også deltatt på møter med frivillige organisasjoner.

Hdir og IMDi bidro i en dialogkonferanse om interkulturell forståelse, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll, i regi av organisasjonen Info123 den 24. november 2018. Deltakere var ressurspersoner fra det somaliske miljøet, frivillige organisasjoner og enkelte moskeer fra forskjellige deler av landet, og Federation of Somali Associations Netherlands (FSAN). Hdir og IMDi informerte om myndighetenes arbeid mot vold i nære relasjoner, herunder også negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, og særskilte utfordringer knyttet til barn og unge som blir etterlatt i utlandet.

Ansvar: KD. Gjennomføres i samarbeid med: BLD, HOD, og UD.

Tiltak 27 b) Øke erfarings- og kunnskapsutveksling internasjonalt

Norges bidrag til kunnskaps- og erfaringsutveksling mellom land skal styrkes. Dette skal skje gjennom deltakelse i internasjonale nettverk mellom myndigheter og sivilt samfunn om arbeid mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Under Norges formannskap i Nordisk ministerråd skal det i 2017 arrangeres en konferanse om iverksettelsen av Istanbulkonvensjonen om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner. Det skal vurderes hvordan de særskilte artiklene om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse kan innlemmes i denne konferansen.

Status: Pågående

Norske erfaringer er presentert ved flere anledninger, i bilaterale møter med andre europeiske land samt internasjonale konferanser, herunder i Portugal (Europeisk konferanse om vold i nære relasjoner (II ECDV)), i Danmark («Med all ære og respekt – bryd negativ sosial kontroll»), i møter med delegasjoner fra nordiske land og Nederland og sist på en internasjonal konferanse om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse i regi av Europarådet i London.

JD og IMDi har også bidratt til Kompetansesenteret KUNs prosjekt om de nordiske landenes implementering av Istanbulkonvensjonen. Prosjektet er gjennomført i samarbeid med JD og BLD. Prosjektet fokuserer spesielt på hvordan de nordiske landene jobber med forebygging av vold, på koordinering av arbeidet med forskning og datainnsamling. Rapporten fra prosjektet ble presentert på en felles nordisk konferanse den 8.mars 2018.

Norge ved JD har deltatt i Europarådet under styringskomiteen for menneskerettigheter i en arbeidsgruppe om menneskerettigheter, kjønnslemlestelse og tvangsekteskap (CDDH-MF). Arbeidsgruppen har i tre møter i 2016-2017 utarbeidet følgende dokumenter:

1. Analysis of the legal situation at international level and in Council of Europe member States on combating and preventing female genital mutilation and forced marriage
2. Tackling FGM and FM in Europe - Guide to good and promising practices aimed at preventing and combating female genital mutilation and forced marriage (draft)
3. Declaration of the Committee of Ministers on the need to intensify the efforts to prevent and combat female genital mutilation and forced marriage in Europe (draft)

CDDH-MF har anbefalt oppfølging gjennom en internasjonal konferanse, for å bidra til internasjonal samhandling og nettverk mellom forskjellige aktører som arbeider med å forebygge og bekjempe kjønnslemlestelse og tvangsekteskap. Konferansen ble gjennomført i november 2018, hvor KD deltok og bidro med innlegg om norsk praksis. Dokumentene er tilgjengelige fra Europarådets nettsider: <https://www.coe.int/en/web/human-rights-intergovernmental-cooperation/human-rights-development-cddh/female-genital-mutilation-and-forced-marriage>

Ansvarlig: KD

Tiltak 28. Utarbeid en internasjonal strategi mot barne- og tvangsekteskap

I *Handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling i utenriks- og utviklingspolitikken 2016-2020* har Norge forpliktet seg til å støtte multilaterale aktørers arbeid for å redusere barne- og tvangsekteskap, i tillegg til nasjonale aktørers arbeid. Norge støtter allerede multilaterale aktørers, blant annet UNICEFs, og sivilt samfunnsorganisasjoners, blant annet PLANs, arbeid for å redusere barne- og tvangsekteskap. Bekjempelsen av disse skadelige praksiser ligger også til grunn for vår satsing på utdanning for tenåringsjenter, og må sees i sammenheng med vår innsats for å bekjempe vold mot kvinner og øvrig humanitær bistand i opprinnelsesland og områdene rundt. Dette arbeidet vil videreføres. Ambisjonen er å bidra til at denne praksisen avskaffes innen en generasjon i tråd med FNs bærekraftsmål 5.3.

For å bedre se sammenhengen mellom arbeidet som gjøres ute og hjemme, skal det utvikles en strategi for Norges innsats mot barne- og tvangsekteskap som ser den internasjonale og nasjonale satsningen i sammenheng, etter modell av *Strategi for styrket internasjonal innsats mot kjønnslemlestelse av jenter for perioden 2014 – 2017*. Hensikten er å bidra til mer langsiktig og systematisk kunnskapsutvikling, erfaringsutveksling og innsats på tvers av landegrensene mellom aktører i opprinnelseslandene og i Norge som jobber mot denne type overgrep (sivil samfunnsorganisasjoner, innvandrersorganisasjoner og myndigheter)

Status: Pågående

Første strategiutkast er klart. Det foreslås her å videreføre støtte til FNs fellesprogram mot barn og tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. I tråd med føringer fra KD vil UD se på enkelte pilotland/satsingsland. Arbeidet avventer resultatene fra evalueringen av satsingen mot kjønnslemlestelse. Ferdigstilling forventes ved utløpet av 2019. Strategien skal vare fra 2019-2022.

Ansvarlig: UD. Gjennomføres i samarbeid med: KD.